

Epistolari Joan Coromines & Josep Maria de Casacuberta

Epistolari Joan Coromines & Josep Maria de Casacuberta [a cura de Josep Ferrer i Joan Pujadas], Fundació Pere Coromines, (Textos i estudis, 8), Barcelona 2005.

Jospe Maria de Casacuberta és avui un gran desconegut dels joves filòlegs catalans, o, en el millor dels casos, és recordat només per la seva indispensable labor editorial al capdavant de Barcino i de la seva col·lecció destacada «Els nostres clàssics» –amb què «ha fet una obra, constantment, sota el signe, no d'allò que es pot vendre o es vendrà, sinó d'allò que és necessari», com afirmava el seu amic Joan Coromines en una entrevista necrològica per a la revista *El Temps*. Però la figura de Casacuberta és fonamental en molts aspectes de l'articulació contemporània del catalanisme –que és un catalanisme bàsicament cultural i lingüístic. L'epistolari de Joan Coromines amb Josep M. de Casacuberta que han publicat Josep Ferrer i Joan Pujadas –el volum vuitè d'una sèrie que ja ha esdevingut també indispensable per a conèixer el detall de la cultura catalana contemporània– ho posa en relleu, encara que d'una manera subtil, perquè, com molt bé diuen els editors en el prefaci, «aquest és un d'aquells epistolaris que deixen intuir més coses que no pas expliciten».

Casacuberta, pocs anys més gran que Coromines, és considerat «mestre i amic» en la primera de les cartes que li adreça el jove filòleg, i de mestre li'n fou en certa manera, ja que va precedir-lo i orientar-lo en la seva formació lingüística a Montpeller, amb Grammont i amb Millardet, i després a Zuric amb qui seria el seu principal mentor acadèmic, Jakob

Jud. En les primeres cartes, de 1926, hi trobem l'estudiant Coromines que es confia a un col·lega més avançat, amb la complicitat de qui ha fressat uns mateixos viaranys. De fet, per aquells anys, Casacuberta, que havia fundat l'editorial Barcino, acabava de traspasar a Coromines la direcció de l'Oficina de Toponímia i Onomàstica del IEC i la dèria per l'*Onomasticon Cataloniae*, que quan veurà finalment la llum durà, per expressa voluntat del seu autor, la indicació de «Obra fundada per Josep M. de Casacuberta». Passant el temps, però, el que predominarà és l'amistat sincera entre els dos personatges: «una amistat més total i sense reserves», li professa Coromines en una carta de l'any 1962.

El conjunt de cartes aplegades en el volum publicat per la Fundació Pere Coromines abraça un ampli ventall cronològic, però és bastant irregular: hi trobem tres lletres de l'època d'estudiant a Montpeller, l'any 1926, i després ja saltem a una carta de l'any 1944, escrita per Coromines des de Buenos Aires –on sembla voler-se justificar per la seva temporal atenció a la llengua castellana. Més endavant hi ha un parell de cartes dels anys 1947-48 –on, ja catedràtic de Chicago, Coromines confessa que «en Jud i tots els col·legues europeus s'horroritzen de veure que continuo amb la mateixa set de tornar a la pàtria [...], però jo no puc fer-hi més»–, i el gruix de l'epistolari correspon als anys de 1953 endavant. En aquesta darrera

època, de fet, és quan Coromines i Casacuberta han reprès el contacte personal, en iniciar-se les estades periòdiques del lingüista a Barcelona, i encara que, com ja adverteixen els editors, «la correspondència d'aquests anys es converteix en molt subsidiària de les converses personals», és sens dubte la part més interessant del recull, perquè ens situa, sense filtres, al bell mig de les inquietuds, les disputes i les temences pròpies d'una època fonamental per a la cultura catalana de la postguerra.

Aquest bloc central de l'epistolari, a part de donar clàrics sobre el desenvolupament de l'obra de l'*Onomasticon* –per al qual Casacuberta feia una labor de coordinació amb els col·laboradors i de seguiment de les enquestes–, permet de resseguir les complicades relacions de Coromines amb l'Institut d'Estudis Catalans i la seva Secció Filològica, que l'havia fet membre «en absència» l'any 1950 per a cobrir la vacant del seu mestre Pompeu Fabra. És ben interessant, per exemple, tornar a passar per la conflictiva revisió del diccionari de Fabra, l'any 1954, que ja coneixíem per alguns dels epistolaris anteriors, sobretot amb Carles Riba i amb Francesc de B. Moll –«Penseu molt en l'Institut i en el deure que tenim tots d'evitar que decaigui més i que hi entri gent indesitjable!» (c. 9). A partir de 1958, Casacuberta serà membre també de la Secció Filològica, i esdevindrà un avalador, si bé no sempre incondicional, de les posicions de Coromines davant els sectors més intolerants. Les seves cartes, d'ençà de llavors, tracten encara amb més detall el dia a dia de l'Institut –interessantíssimes les especulacions sobre candidats a nous membres, grups i tendències internes–, i l'editor de Barcino, en les seves cartes, haurà de temperar, en algunes ocasions, la susceptibilitat corominià: «Aneu molt lluny d'osques en pensar que no us hi volen. Feu-me el favor d'allunyar del vostre magí una absurditat semblant...» (c. 59).

Jospe M. de Casacuberta, d'altra banda, apareix en aquests moments com un im-

portant canalitzador de relacions intel·lectuals pancatalanes, un brillant activista cultural, un filòleg erudit i un editor amb criteri. Quan en l'entrevista a *El Temps* que ja he citat al principi –i que trobem reproduïda en l'annex 29 del volum–, Coromines recorda el paper cabdal de Casacuberta en l'organització dels estudis catalans a València i en la «descoberta» de personatges indispensables com Fuster o Sanchis Guarner, afegeix que, darrere d'aquests, «molts, molts, molts hi va ajudar, però va ser gràcies, en gran part, al fet que ell en tenia els fills, o sigui els noms, les adreces, els telèfons, el lloc on treballaven; tot el seu passat i la seva manera de ser».

Les darreres cartes, que responen a l'època del retorn de Coromines a Catalunya i de la redacció del diccionari etimològic, són més intrascendents. Com apunten els editors, en aquella època les converses particulars degueren sovintejar i la feina ingent que havia escomès amb la seva jubilació no permetia tampoc que Coromines dediqués gaire temps a les relacions epistolars.

Els annexos, com en la resta dels volums de la col·lecció, reuneixen una sèrie de documents molt interessants –alguns de difícil localització per al lector corrent– que permeten d'acabar de dibuixar el context de les cartes reproduïdes i d'aclarir força referències internes que trobem en els textos. Alguns dels documents adduits s'havien ja publicat en volums anteriors de la mateixa col·lecció, però està bé que hi siguin novament, perquè així el llibre esdevé més autosuficient. El pròleg d'Albert Manent, co-neixedor directe dels dos protagonistes de l'epistolari i dels ambients i l'època que s'hi reflecteixen, constitueix un bon complement de la lectura. Tanquen el volum, com és habitual en tots els de la col·lecció, un utilíssim índex de noms i un altre índex, de mots, que els editors no justifiquen i que seria potser prescindible, en aquest cas. ◆

FRANCESC FELIU TORRENT